

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

*Факультет № 6
Кафедра соціології та психології*

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «Психодіагностика»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

053 Психологія (практична психологія)

Тема №2. Історія психодіагностики

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної
ради ХНУВС гуманітарних та
соціально- економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри соціології та психології (протокол №8 від 15.08.2023)

Розробник:

Доцент кафедри соціології та психології, кандидат психологічних наук, доцент
Твердохвалова Ю.Л.

Рецензенти:

1. Професор кафедри психології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, доктор психологічних наук, професор, Кузнєцов М.А.
2. Доцент кафедри соціології та психології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, доцент Греса Н.В.

План лекції

1. Передісторія психодіагностики.
- 1.2. Витоки психодіагностики як науки.
2. Виникнення тестування.
3. Інші види діагностичних методик.
4. Вітчизняні роботи у галузі психологічної діагностики у радянський період.

Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Основна:

1. Бурлачук Л. Ф. Основи психодіагностики для психологів / Л. Ф. Бурлачук // Психологія і особистість. 2012. № 1. С. 199-200.
2. Бурлачук Л. Ф., Морозов С. М. Словарь-справочник по психологической диагностке. Киев: Наукова думка, 2014. 200 с.
3. Галян І.М. Психодіагностика: навч. посібник - К.: Академвидав, 2009. 464 с.
4. Гордієнко В. Психологія особистості в біографіях, подіях, портретах / Гордієнко В., Копець Л. – К.: Вид. Дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 304 с.
5. Корольчук М.С., Осьодло В.І. Психодіагностика. Навч. посіб для вузів . –К.: Ельга Ніка-Центр. 2004. 400 с.
6. Терлецька Л. Г. Основи психодіагностики. Навчальний посібник. – К.:Главник, 2016. 144 с.

Допоміжна:

7. Морозов О.М. Психологія особистості : оперативна аудіовізуальна діагностика : навч. посібник. - К.: Вид. Паливода А.В., 2018. 328 с.
8. Психодіагностика: навчальний посібник / уклад. Ю.В. Кушнір; відп.ред. В.П. Кушнір. - Донецьк: КиЦ, 2012. 346 с.
9. Скребець В.О. Основи психодіагностики: павч. посіб. –К.: Слово, 2007. 192 с.

Текст лекції

1. Передісторія психодіагностики

Жодна наука не виникає раптово, на порожньому місці. Ще задовго до її появи утворюється сукупність ідей, уявлень і суджень, заснованих на віковому людському досвіді пізнання себе самого і навколишнього світу. Концентрація тих знань, які пізніше увібрала в себе психодіагностика, відбувалася в багатьох сферах людської життєдіяльності.

Передумови психодіагностики як науки закладені в об'єктивно існуючих між людьми **індивідуальні відмінності**, виділяти і враховувати які необхідно було навіть нашим далеким предкам. Адже для проведення, скажімо, успішного

полювання на великого звіра потрібно відоме розподіл обов'язків між її учасниками виходячи з їх фізичних можливостей (і не тільки).

У Біблії відображені способи діагностики за особливостями поведінки. У Книзі Суддів Бог радить полководцю Гедеону (Кн. Суддів, 7: 5-7), як потрібно відбирати воїнів для битви:

7.5 Він навів народ до води. І сказав Господь до Гедеона: хто буде хлебтати воду язиком своїм, як хлепче пес, поставиш його окремо, А кожен, хто припаде на коліна свої, щоб пити.

7.6 І було число хлептали ротом своїм з руки три сотні чоловіка, а вся решта на рід припали на коліна свої, щоб пити воду.

7.7 І сказав Господь до Гедеона: Трьома сотнями мужів хлептали, спасу тебе ...

З давніх часів люди намагаються створити впорядковану систему для опису безлічі індивідуальних проявів. З античної епохи до нас дійшла робота Теофраста «Характери» (372-287 рр. До н. Е.), В якій описуються «типи», т. Е. Притаманні деякому безлічі людей форми прояву особистісних особливостей. Образно і лаконічно представлені типи «скупого», «брехуна», «хвалька» і ін. Такі типології виконували діагностичну функцію, дозволяючи відносити ту чи іншу людину в залежності від його характерних рис до певного типу і в кінцевому рахунку прогнозувати його поведінку.

Різні типології, що розробляються з давніх часів, без сумніву, відіграли свою роль у появі наукової психодіагностики, шлях розвитку якої: від типів темпераменту Гіппократа - до Галену, який наділяє їх моральними характеристиками; потім - до Канту, прагнув відокремити властивості темпераменту від інших психічних особливостей; і нарешті - до таких сучасних типологіям, які розроблялися Павловим, Кречмером, Шелдоном і іншими дослідниками.

Історія древніх цивілізацій представляє нам чимало свідчень використання різноманітних, часом досить витончених, способів виявлення індивідуальних відмінностей. Так, в Стародавньому Китаї за 2200 років до нашої ери приділялась значна увага питанням відбору чиновників. Створена в той час система відбору охоплювала різні «здібності» - від уміння писати і рахувати до особливостей поведінки в побуті. Ці «тести» удосконалювалися протягом декількох століть.

Добре відомо, що різного роду випробування широко практикувалися в Стародавній Греції, Спарті, рабовласницькому Римі. У 413 р. До н.е. е. приблизно 7000 уцілілих солдатів Афінської армії, яка зазнала поразки на Сицилії, були кинуті в кам'яні кар'єри біля Сіракуз: для багатьох з них життя і звільнення з полону залежали від їх здатності повторити вірші Евріпіда.

Наведемо ще один приклад, що відноситься до Стародавньої Греції. Видатний філософ і математик того часу Піфагор в засновану ним школу допускав лише тих, хто пройшов через низку складних випробувань. Він надавав особливого значення сміху і ході, вважаючи, що вони відображають характер людини. Той, хто бажає вчитися у Піфагора потрапляв (зрозуміло, не випадково) в різні екстремальні ситуації. Він повинен був продемонструвати присутність духу, гідність і вночі у страшній печері, і виставлений на загальне осміяння.

Таким чином, прагнення до виявлення та обліку індивідуальних відмінностей в історії людства простежується з незапам'ятних часів. Звичайно, не всі індивідуальні відмінності (наприклад, фізичні, фізіологічні) вивчаються психологічною наукою. Предметом її інтересу є в першу чергу **індивідуально-психологічні відмінності**. Зрозуміло, буде явним перебільшенням сказати, що в настільки віддалені від нас часи індивідуально-психологічні якості служили основою відбору людей для тієї чи іншої діяльності. Однак, як не парадоксально це звучить, саме тоді реалізувався цілісний підхід, до якого ми прагнемо і якого не можемо досягти сьогодні, глибоко «загрузнувши», наприклад, в аналізі взаємодії фізіологічного та психологічного. Разом з тим не можна забувати про те, що ця цілісність була наслідком недосконалості знання про людину.

Індивідуально-психологічні відмінності були як би рівні всім іншим відмінностям і, взяті разом, виступали основою для визначення, скажімо, придатності до державної діяльності або навчання. До речі, як побачимо далі, відома рядоположеність різного рівня проявів індивідуальності реалізувалася і в перших тестах, запропонованих засновниками наукової психодіагностики Ф. Гальтон і Дж. Кеттелла (про них див. Нижче).

Треба «... віддавати перевагу найнадійнішим, мужнім і по можливості самим благообразним; але, крім того, треба відшукувати не тільки людей благородних і суворого вдачі, а й володіють також властивостями, придатними для такою виховання <...>. У них, друже мій, повинна бути гостра сприйнятливність до наук і швидка кмітливність. Треба шукати людину з хорошою пам'яттю, незламно твердого та в усіх відношеннях працьовитого».¹

Так відповідає Сократ на питання про те, яких правителів потрібно вибирати для того, щоб держава була могутнім і процвітаючим.

Ймовірно, першою людиною, що розробив щось близьке тесту для вимірювання розуму, був іспанський учений Хуан Хуарт (1530-1589). Його книга *Ejatep de Ingenios*, видана в 1575 р присвячена виявленню талантів у дітей. Згодом ця книга перевидавалася 27 разів на різних європейських мовах і латині. Головними вимірами, індивідуальними відмінностями, якими цікавився Хуарт, були розуміння, пам'ять і уява. Основна думка цієї книги полягає в тому, що індивідууми дуже сильно відрізняються один від іншого розумом, а також специфічними талантами (здібностями). Вибираючи різні сфери діяльності, одні домагаються успіху, інші ні, оскільки у них різні здібності, а тому має сенс виявляти здібності кожної людини і на цій основі підбирати для нього освіту і професію, писав Хуан Хуарт.

Ближче до нашого часу, в кінці XIX - початку XX ст. широкої популярності набувають такі «науки», як френологія, фізиогномика, графологія. Заслугують вони згадки тут тому, що їх об'єднує пошук коштів діагностики індивідуальних особливостей особистості. Як приклад досить послатися на френологічні вишукування, ініціатором яких був австрійський анатом Ф. Галь. Галь.

З точки зору френології розвиток різних ділянок мозку впливає на форму черепа, відповідно вивчення його поверхні - шлях пізнання індивідуальних особливостей. На черепі були виявлені «шишки», величина яких вважалася

пов'язаної з розвитком розуму, характерологічними властивостями. Щось подібне, але на іншій «теоретичній» основі і іншими «методами», існувало в фізіогноміке і графології. Ці дослідження, втілюючи давню мрію людини про засоби діагностики індивідуальних особливостей, досить швидко втратили свій «науковий» статус, але залишили після себе ряд ідей, які були реалізовані пізніше, а також стимулювали пошук в інших напрямках. Відзначимо хоча б те, що завдяки френології був зроблений акцент на індивідуальних відмінностях, які не потрапляли в поле зору психології XVIII ст., І здійснені перші кроки на шляху до об'єктивності оцінювання (створені перші оціночні шкали) і систематизації отриманих даних, в результаті чого почала розвиватися власне парадигма оцінювання.

За свідченням **Анни Анастасі**(1982), перші дослідження розумової відсталості, також почалися в XIX в., Відділення такої від психічних захворювань, зіграли свою роль в становленні психологічного тестування.

У зв'язку з цим неможливо не згадати дослідження французьких лікарів Жана Ескіроля (1772-1840) і Едуарда Сегена (1812-1880). Зацікавлений в диференціації розумової відсталості від психічного захворювання, Ескі-роль одним з перших вводить критерії їх чіткого розмежування, а також пропонує класифікацію рівнів розумової відсталості. Спочатку він спробував використовувати фізичні критерії, зокрема розмір і будова черепа, але ці спроби не мали успіху. Пізніше Ескіроль зумів правильно встановити той факт, що особливості мовного розвитку індивідуума могли б бути психологічними критеріями для диференціації рівнів розумової відсталості (що і було використано через півстоліття при розробці шкали Біне-Симона). Ескіроль ніколи не намагався працювати з хворими дітьми, він вважав навчання осіб з розумовою відсталістю марною тратою часу.

Едуард Сеген, вивчивши роботи Ескіроля, а також спираючись на вже наявний на той час досвід навчання розумово відсталих дітей, приходить до протиположного висновку. Він вважає, що розумово відсталі індивідууми можуть досягти певних результатів у своєму розвитку, і засновує в Парижі для їх навчання школу (що стала незабаром знаменитою). Психологи і педагоги з усього світу з'їжджалися в цю школу, щоб висловити захоплення результатами, досягнутими дітьми, яких вчили під керівництвом Сегена. Для нас найбільш цікавим є те, що серед навчальних прийомів, якими він користувався, була так звана дошка Сегена, яка вимагала від учня вставити з максимальною швидкістю різні фігури довільної форми у відповідні їм за формою прорізи на дошці. Ця та інші методики, запропоновані Сегеном, згодом розроблялися як невербальні тести інтелекту, а деякими з них продовжують користуватися і в даний час.

Як добре видно, життя все наполегливіше вимагала створення об'єктивних інструментів для визначення розумової відсталості. У таких інструментах потребувала і система освіти в зв'язку з проблемою відбору дітей, які не могли вчитися в загальноосвітніх школах. Тоді і були зроблені спроби створення наборів сенсомоторних тестів, результати яких відрізнялися б на різних рівнях розвитку розумових здібностей.

Цілком зрозуміло, що для вимірювання індивідуальних відмінностей необхідно мати відповідні математико-статистичними процедурами. Основи психологічної статистики закладалися в працях бельгійського математика Ламберта Кьютела. Він першим почав використовувати статистичні процедури стосовно різного роду суспільних явищ, таким, наприклад, як народження людей, суїциди, шлюби і т. П. Ця нова галузь була названа її автором **моральної статистикою**. Правда, Кьютел у виданій їм в 1835 р книзі *Sur L'Homme* з відомим скептицизмом писав про можливість застосування статистичного апарату до психологічним змінним.

1.2. Витоки психодіагностики як науки.

Необхідність відчувати і оцінювати індивідуально-психологічні особливості людей на вирішення різноманітних практичних завдань було зрозуміло дуже давно, на зорі історії людства. Так, ще в третьому тисячолітті до нашої ери в Стародавньому Китаї існувала система перевірки осіб, які бажали зайняти місця державних чиновників, а в Стародавньому Вавилоні оцінювалися деякі якості випускників у школах для підготовки писарів. Проте історія наукової психодіагностики почалася значно пізніше. Психодіагностика як прикладна наука сформувалася не відразу, а пройшла значний шлях розвитку та становлення. Розглянемо основні етапи цього шляху.

Психологічна діагностика виділилася з психології та почала складатися на межі ХХ ст. під впливом вимог практики. Її виникнення було підготовлено декількома напрямками розвитку психології.

Першим її джерелом стала **експериментальна психологія**, оскільки експериментальний метод лежить в основі психодіагностичних методик, розробка яких і становить одне із завдань психодіагностики. Психодіагностика виросла із експериментальної психології. А її виникнення у 50-70-ті роки. ХІХ ст. пов'язано зі збільшеним впливом природознавства на область психічних явищ, з процесом «фізіологізації» психології, що полягав у перекладі вивчення психічних фактів у русло експерименту та точних методів природничих наук. Першими експериментальними методами психологію забезпечили інші науки, головним чином фізіологія.

Початком виникнення експериментальної психології умовно вважається 1879, оскільки саме цього року В. Вундт заснував у Німеччині першу лабораторію експериментальної психології. В. Вундт (1832-1920), намічаючи перспективи побудови психології як цільної науки, передбачав розробку в ній двох напрямків, що не перетинаються:

- ♦ природничо-наукового, що спирається на експеримент;
- ♦ культурно-історичного, у якому головну роль покликані грати психологічні методи вивчення культури («психологія народів»).

За його теорією природничо-наукові експериментальні методи можна було застосовувати лише до елементарного, нижчого рівня психіки. Експериментальному дослідженню підлягає сама душа, лише її зовнішні прояви. Тому в його лабораторії в основному вивчалися відчуття (зорові, слухові, відчуття кольору, тактильні) і викликані ними рухові акти-реакції, а також

почуття часу, обсяг і розподіл уваги. На зразок лабораторії В. Вундта стали створюватися подібні експериментальні лабораторії та кабінети у Німеччині, а й у інших країнах (Франції, Голландії, Англії, Швеції, Америці).

Експериментальна психологія, що розвивається, впритул підійшла до вивчення більш складних психічних процесів, таких, як мовні асоціації. Вони стали предметом дослідження Ф. Гальтона (1822-1911). Англійський антрополог Ф. Гальтон в 1879 опублікував результати своїх асоціативних експериментів. Склавши список із 75 слів, він відкривав їх по одному і включав секундомір. Щойно випробуваний відповідав на слово-подразник словесною асоціацією, секундомір зупинявся. Так уперше хронометрія була використана для дослідження розумової діяльності.

В. Вундт відразу ж після публікації Ф. Гальтона використав асоціативну методику у своїй лабораторії, хоча і вважав вищі функції, що не підлягають експерименту. Отримані в досліді індивідуальні розбіжності у часі реакції пояснювалися характером асоціацій, а чи не індивідуальними особливостями піддослідних [100].

Автором, який створив перший власне психологічний експериментальний метод, був Г. Еббінгауз (1850-1909), який вивчав закони пам'яті, використовуючи для цього набори безглузвих складів (штучних сенсомоторних елементів мови, що не мають конкретного значення). Він вважав, що отримані ним результати не залежали від свідомості випробуваного, інтроспекції (спостереження індивіда за тим, що відбувається в його психіці) і, отже, більшою мірою задовольняли вимогу об'єктивності. Цим методом Г. Еббінгауз відкрив шлях експериментального вивчення навичок.

Американський психолог Дж. Кеттелл (1860-1944) досліджував обсяг уваги та навички читання. З допомогою тахистоскопа (приладу, що дозволяє пред'являти випробуваному зорові стимули на короткі відрізки часу) він визначав час, необхідний у тому, щоб сприйняти і назвати різні об'єкти — форми, літери, слова тощо. Обсяг уваги його досліді становив величину близько п'яти об'єктів. Проводячи експерименти з читанням букв і слів на барабані, що обертається, Дж. Кеттелл зафіксував феномен анти-ципації («забігання» сприйняття вперед).

Так на рубежі ХХ ст. у психології утвердився об'єктивний експериментальний метод, який почав визначати характер психологічної науки в цілому. З впровадженням у психологію експерименту та появою завдяки цьому нових критеріїв науковості її уявлень створилися передумови для зародження знань про індивідуальні відмінності між людьми.

Диференціальна психологія стала ще одним джерелом психодіагностики. Поза уявленнями про індивідуально-психологічні особливості, які вивчає диференціальна психологія, неможливо було б виникнення психодіагностики як науки про методи їх вимірювання.

Але виникнення психодіагностики був результатом простого логічного розвитку експериментально-психологічного і диференційно-психологічного вивчення людини. Вона складалася під впливом запитів практики, спочатку медичної та педагогічної, та був і індустріальної. Однією з основних причин, що

обумовила зародження психодіагностики, слід вважати висунуту лікарською практикою потреба в діагностиці та лікуванні розумово відсталих і душевнохворих людей. Роботи французьких лікарів Ж. Є. Д. Ескіроля та Е. Сегена, які займалися проблемами розумової відсталості дітей, зробили певний внесок у розробку методів, що допомагали визначити розумову відсталість [70].

2. Виникнення тестування

Між теоретичними положеннями, що розвиваються в рамках загальної психології, та основами психодіагностики простежується тісний внутрішній взаємозв'язок. Уявлення про закономірності розвитку та функціонування психіки є відправним пунктом при виборі психодіагностичної методології, конструюванні психодіагностичних методик, їх використанні на практиці.

Історія психодіагностики - це і історія появи основних психодіагностичних методик, та розвиток підходів до їх створення на основі еволюціонування поглядів про природу та функціонування психічного. У цьому цікаво простежити, як формувалися деякі важливі психодіагностичні методи у межах основних шкіл психології.

Тестові методики пов'язані з теоретичними принципами біхевіоризму. Методологічна концепція біхевіоризму ґрунтувалася на тому, що між організмом та середовищем існують детермінаційні відносини. Організм, реагуючи на стимули зовнішнього середовища, прагне змінити ситуацію в сприятливий для себе бік і пристосовується до неї. Біхевіоризм ввів у психологію як провідну категорію поведінки, розуміючи його як сукупність доступних об'єктивному спостереженню реакцій на стимули. Поведінка, згідно з біхевіористською концепцією, є єдиним об'єктом вивчення психології, а всі внутрішні психічні процеси повинні бути інтерпретовані за поведінковими реакціями, що об'єктивно спостерігаються. Відповідно до цих уявлень мета діагностики зводилася спочатку до фіксації поведінки. Саме цим займалися перші психодіагности, що розробили **метод тестів (термін введений Ф. Гальтон)**.

Першим дослідником, який використав у психологічній експериментальній роботі поняття «інтелектуальний тест», був Дж. Кеттелл. Цей термін після статті Дж. Кеттелла «Інтелектуальні тести та вимірювання», опублікованій у 1890 р. у журналі «Mind» («Думка»), набув широкої популярності. У статті Дж. Кеттелл писав у тому, що застосування серії тестів до великому числу індивідів дозволить відкрити закономірності психічних процесів і цим призведе до перетворення психології на точну науку. Разом з тим він висловив думку про те, що наукова та практична цінність тестів зростає, якщо умови їх проведення будуть одноманітними. Так вперше була проголошена необхідність стандартизації тестів для того, щоб стало можливим порівняння їх результатів, отриманих різними дослідниками на різних піддослідних.

Дж. Кеттелл запропонував як зразок 50 тестів, що включали різного роду виміри:

- ◆ чутливості;
- ◆ часу реакції;
- ◆ часу, що витрачається на назву квітів;
- ◆ часу, що витрачається на назву кількості звуків, що відтворюються після

одноразового прослуховування, та ін.

Він застосовував ці тести у влаштованій ним при Колумбійському університеті лабораторії (1891). Слідом за Дж. Кеттеллом та інші американські лабораторії почали використовувати метод тестів. Виникла потреба організувати спеціальні координаційні центри щодо використання цього методу. У 1895-1896 р.р. у США були створені два національні комітети, покликані об'єднати зусилля тістологів і надати загальний напрямок тестологічним роботам.

Спочатку як тести використовувалися звичайні експериментально-психологічні випробування. За формою вони були схожі на прийоми лабораторного дослідження, але сенс їх застосування був принципово іншим. Адже завданням психологічного експерименту є з'ясування залежності психічного акта від зовнішніх і внутрішніх чинників, наприклад, характеру сприйняття зовнішніх подразників, запам'ятовування — від частоти і розподілу повторень тощо.

При тестуванні психолог реєструє індивідуальні відмінності психічних актів, оцінюючи отримані результати за допомогою деякого критерію і в жодному разі не змінюючи умов здійснення цих психічних актів.

Новий крок у розвитку методу тестів був зроблений французьким лікарем та психологом А. Біне (1857-1911), творцем найпопулярнішої на початку XX ст. серії інтелектуальних тестів.

До А.А.Біне тестувалися, як правило, відмінності в сенсомоторних якостях - чутливості, швидкості реакції і т. д. Але практика вимагала інформації про вищих психічних функцій, що зазвичай позначаються термінами "розум", "інтелект". Саме ці функції забезпечують придбання знань і успішне виконання складної пристосувальної діяльності.

Причиною, за якою А. Біне разом з Т. Симоном приступив до розробки першого в історії психодіагностики інтелектуального тесту, став практичний запит — необхідність створити методику, за допомогою якої можна було відокремити дітей, здатних до навчання, від тих, хто страждає на вроджені дефекти. і не здатні вчитися в нормальній школі.

. Перша серія тестів - **Шкала Біне-Симона** (Binet-Simon Intelligence Development Echelle) з'явилася в 1905 р. Потім вона кілька разів переглядалася авторами, які прагнули вилучити з неї всі завдання, що вимагають спеціального навчання.

Завдання у шкалах Біне були згруповані за віком (від 3 до 13 років). До кожного віку підбиралися певні тести. Вони вважалися відповідними даної вікової шаблі, якщо їх вирішувало більшість дітей даного віку (80-90%). Показником інтелекту в шкалах Біне був розумовий вік, який міг розходитися з хронологічним. Розумовий вік визначався за рівнем тих завдань, які могла вирішити дитина. Якщо, наприклад, дитина, чий хронологічний вік дорівнює 3 рокам, вирішує всі завдання для чотирирічних дітей, то розумовий вік цієї 3-річної дитини визнавався рівним 4 рокам. Розбіжність розумового і хронологічного віку вважалася показником або розумової відсталості (якщо розумовий вік нижче за хронологічний), або обдарованості (якщо розумовий вік вищий за хронологічний).

Друга редакція шкали Біне послужила основою роботи з перевірки та стандартизації, проведеної в Стенфордському університеті (США) колективом співробітників під керівництвом Л. М. Термена (1877-1956) [129]. Перший варіант адаптації тестової шкали Біне був запропонований в 1916 і мав так багато серйозних змін у порівнянні з основним, що був названий **Шкалою інтелекту Стенфорд-Біне** (Stanford-Binet Intelligence Scale). Основних нововведень порівняно з тестами Біне було два:

- 1) введення як показник по тесту коефіцієнта інтелектуальності (Intelligence Quotient - IQ), що виводиться з відношення між розумовим та хронологічним віком;

- 2) застосування критерію оцінки тестування, навіщо вводилося поняття статистичної норми.

Шкала Стенфорд-Біне розрахована на дітей віком від 2,5 до 18 років. Вона складалася із завдань різної проблеми, згрупованих за віковими критеріями. Для кожного віку найбільш типовий, середній показник виконання, дорівнював 100, а статистична міра розсіювання, відхилення індивідуальних значень від цього середнього (σ) дорівнювала 16. Всі індивідуальні показники по тесту, що попадали в інтервал $x \pm \sigma$, тобто. обмежені числами 84 і 116, вважалися нормальними, відповідними віковій норми виконання. Якщо тестовий показник був вищим за тестову норму (більше 116), дитина вважалася обдарованою, а якщо нижче 84, то розумово відсталою.

Шкала Стенфорд-Біне набула популярності у всьому світі. Вона мала кілька редакцій (1937, 1960, 1972, 1986). В останній редакції вона застосовується і в даний час. Показник IQ, що отримується за шкалою Стенфорд-Біне, на довгі роки став синонімом інтелекту. Новостворені інтелектуальні тести стали перевірятися шляхом зіставлення з результатами шкали Стенфорд-Біне.

Наступний етап розвитку психологічного тестування характеризується зміною форми проведення тестового тестування. Усі тести, створені першому десятилітті ХХ в., були індивідуальними і дозволяли вести досвід лише з одним випробуваним. Використовувати їх могли лише спеціально підготовлені психологи, які мають досить високу кваліфікацію.

Ці особливості перших тестів обмежували їхнє поширення. Практика ж вимагала діагностувати великі маси людей з метою відбору найбільш підготовлених до того чи іншого виду діяльності, а також розподілу за різними видами діяльності людей відповідно до їх індивідуальних особливостей. Тож у період першої світової війни з'явилася нова форма тестових випробувань — групове тестування.

Необхідність якнайшвидше відібрати і розподілити півторамільйонну армію рекрутів по різного роду службам, школам і училищам змусила спеціально створений комітет доручити учневі Л. Термена Л. С. Отісу (1886-1963) розробку нових тестів. Так з'явилися дві форми армійських тестів – Альфа (Army Alpha) та Бета (Army Beta). Перша з них призначалася до роботи з людьми, які знають англійську мову. Друга – для неписьменних та іноземців. Після закінчення війни ці випробування та його модифікації продовжували широко застосовувати. Групові (колективні) тести не тільки робили реальними

випробовування великих груп, але поряд з цим допускали спрощення інструктування, процедури проведення та оцінки результатів тестування. До тестування почали залучатися люди, які не мають справжньої психологічної кваліфікації, а лише навчені проведення тестових випробувань.

У той час як індивідуальні тести, такі, як шкали Стенфорд-Біне, в основному застосовувалися в клініці і для консультування, групові тести використовувалися переважно в системі освіти, промисловості та армії.

Двадцять років минулого століття характеризувались справжнім тестовим бумом. Швидко і стала вельми поширеною тестологією було зумовлено насамперед її спрямованістю на оперативне вирішення практичних завдань. Вимірювання інтелекту за допомогою тестів розглядалося як засіб, що дозволяє науково, а не чисто емпірично підійти до питань навчання, профвідбору, оцінки досягнень і т. д.

Упродовж першої половини ХХ ст. спеціалістами у галузі психологічної діагностики було створено безліч різноманітних тестів. При цьому, розробляючи методичну сторону тестів, вони доводили її до високої досконалості. Всі тести ретельно стандартизувалися на великих вибірках; тестологи домагалися того, що всі вони відрізнялися високою надійністю та доброю валідністю.

Валідизація виявила обмежені можливості тестів інтелекту: прогнозування на їх основі успішності виконання конкретних, досить вузьких видів діяльності часто не досягалось. Потрібна була, крім знання рівня загального інтелекту, додаткова інформація про особливості психіки людини. Виникло нове напрям у тестології — тестування спеціальних здібностей, яке спочатку покликане було лише доповнити оцінки тестів інтелекту, а згодом виділилося самостійну область.

Поштовхом для розвитку тестів спеціальних здібностей став потужний розвиток професійного консультування, а також професійного відбору та розподілу персоналу у промисловості та військовій справі. Стали з'являтися випробування механічних, канцелярських, музичних, артистичних здібностей. Створювалися тестові батареї (комплекти) для відбору вступників до медичних, юридичних, інженерних та інших навчальних закладів. Розроблялися комплексні батареї здібностей для використання під час консультування та розподілу персоналу. Найбільш відомі серед них **Батарея тестів загальних здібностей** (General Aptitude Test Battery - GATB) та **Батарея тестів спеціальних здібностей** (Special Aptitude Test Battery - SATB), розроблені Службою зайнятості США для використання консультантами у державних установах. Тести та батареї спеціальних здібностей, відрізняючись складом, методичними якостями, подібні в одному - їх характеризує низька диференціальна валідність. Учні, які вибирають різні галузі освіти або професійної діяльності, незначно відрізняються своїми тестовими профілями.

Теоретичною основою для побудови комплексних батарей здібностей стало застосування особливої техніки обробки даних про індивідуальні відмінності та кореляції між ними - факторного аналізу. Факторний аналіз дозволяв точніше визначити та класифікувати те, що називали спеціальними здібностями.

Сучасне розуміння факторного аналізу вносить деяку зміну в те його трактування, яке було в 20-40-х рр.. XX ст. Факторний аналіз - це найвищий ступінь лінійних кореляцій. Але лінійні кореляції що неспроможні вважатися універсальною формою висловлювання математичної зв'язку між психічними процесами. Отже, відсутність лінійних кореляцій неспроможна тлумачитися як відсутність зв'язку взагалі, те саме відноситься і до невисоких коефіцієнтів кореляції. Тому факторний аналіз і видобуваються з цього аналізу чинники який завжди чітко відбивають залежності між психічними процесами.

Але, мабуть, головне, що викликає сумнів, це розуміння так званих спеціальних здібностей. Ці можливості трактуються не як індивідуальні особливості, що виникли як продукт впливів вимог суспільства на індивіда, а як особливості, споконвічно властиві цій індивідуальній психіці. Таке трактування породжує масу логічних труднощів. Справді, звідки раптом склалися і проявилися у сучасного індивіда такі здібності, про які навіть уявлення не мали попередні покоління? Не можна ж думати, що у психіці таяться здібності, придатні всім майбутніх суспільних вимог. Але техніка факторного аналізу сприймає ці можливості як певну даність; вони ж насправді суть психічні освіти, що у динаміке.

Сказане переконує в тому, що до можливостей факторного аналізу та його факторів потрібно ставитися з великою обережністю і не вважати цей аналіз універсальним інструментом вивчення психіки.

Поряд із тестами інтелекту, спеціальних та комплексних здібностей виник і ще один тип тестів, що широко застосовуються у навчальних закладах — тести досягнень. На відміну від тестів інтелекту вони відображають не так вплив різноманітного накопиченого досвіду, як впливу спеціальних програм навчання на ефективність вирішення тестових завдань. Історія розвитку цих тестів можна простежити з зміни в Бостонській школі усної форми екзаменів на письмову (1845). В Америці тести досягнень використовуються при відборі співробітників на державну службу, починаючи вже з 1872, а з 1883 їх застосування стає регулярним. Найбільша розробка елементів техніки конструювання тестів досягнень виконана протягом першої світової війни і відразу після неї.

Тести досягнень відносяться до найчисленнішої групи діагностичних методик. Одним з найбільш відомих і широко застосовуваних досі тестів досягнень є **Стенфордський тест досягнень** (Stanford Achievement Test - SAT), вперше опублікований в 1923. З його допомогою оцінюється рівень навченості у різних класах у середніх навчальних закладах. Значна кількість тестів спеціальних здібностей і досягнень було створено під впливом практичних запитів із боку промисловості та економіки. Вони застосовувалися для профвідбору та професійного консультування. Подальший розвиток тестів досягнень призвело до появи в середині XX ст. критеріально-орієнтованих тестів.

3. Інші види діагностичних методик

Особливий напрямок у психологічній діагностиці пов'язані з розробкою різних методів діагностики особистості. З цією метою використовуються

найчастіше не тести, а особливі методи, серед яких виділяються насамперед опитувальники та проектна техніка.

Опитувальники, ймовірно, є першими психодіагностичними методами, запозиченими психологами з природознавства, опитувальники використовував Ч. Дарвін.

Опитувальники — це велика група методик, завдання яких представлені у вигляді запитань чи тверджень, а завданням випробуваного є самостійне повідомлення деяких відомостей про себе, про свої переживання та стосунки у вигляді відповідей. Теоретичною основою цього можна вважати інтроспекціонізм. Виник у глибокій старовині в рамках релігійної ідеології, він містив тезу про непізнаваність духовного світу, про неможливість об'єктивного вивчення психічних явищ. Звідси випливало припущення, що, крім самоспостереження, немає інших способів вивчення свідомості людини. Метод опитувальників можна розглядати як різновиду самоспостереження (так, наприклад, вважав А. Біне).

Поява перших психодіагностичних опитувальників пов'язані з ім'ям Ф. Гальтона, який використовував їх задля вивчення особистісних якостей, а оцінки пізнавальної сфери людини (особливостей зорового сприйняття, розумових образів). Наприкінці XIX ст. за допомогою методу опитувальників проводилися дослідження пам'яті (А. Біне, Е. Куртьє), загальних понять (Т. Рібо), внутрішньої мови (О. Сен-Поль) та ін. Надруковані опитувальники зазвичай розсилалися за адресами майбутніх респондентів, іноді друкували у журналах.

Прототипом особистісних опитувальників був опитувальник, розроблений американським психологом Р. Вудвортсом (1869-1962) у 1919 р. - **Бланк даних про особистість** (Woodworth Personal Data). Цей опитувальник був призначений для виявлення та відсіювання з військової служби осіб із невротичною симптоматикою. За минулі з того часу десятиліття опитувальники набули найширшого поширення як психодіагностичний метод дослідження особистості.

Іншим відомим методом діагностики особистості є проєктивні техніки. Їх родоначальником зазвичай вважається метод словесних асоціацій, що виник з урахуванням асоціативних теорій. Асоціативна концепція як провідний принцип організації свідомості людини використовувала асоціацію, поняття про яку веде своє походження від Аристотеля. Як цілісна система асоціанізм виник у XVIII ст., хоча деякі його принципи були відкриті раніше.

Виникнення методу **вільних словесних асоціацій** (Word Association Techniques) пов'язане з ім'ям Ф. Гальтона, про що вже повідомлялося вище. Пізніше ця методика набула розвитку у дослідженнях Еге. Крепеліна (1892), До. Юнга (1906), Р. Кента та О. Розанова (1910) та інших. Навіщо використовується метод словесних асоціацій? Сьогодні прийнято розглядати його як прийом для вивчення інтересів та установок особистості. Проте слід зазначити, що інтерпретація одержуваних результатів визначається теоретичними поглядами дослідників. Тому питання валідності певної методики може бути вирішено однозначно, поза співвіднесення з теоретичними позиціями її творців.

Асоціативний експеримент стимулював появу такої групи проєктивних методик, як **Завершення речень** (Sentence-Completion Techniques). Вперше

вивчення особистості завершення речень було використано А. Пейном в 1928 р. Крім асоціанізму теоретичні витoki проєктивних методів можна шукати в психоаналізі, що ставить в основу поняття несвідомого. Несвідоме приймалося спочатку як прихований двигун особистості, мотив, що сліпо діє з таємничих глибин організму. Розум по відношенню до несвідомого служить маскувальним механізмом. Для того щоб проникнути в область несвідомого, зрозуміти приховані в ньому тенденції, необхідно було в експерименті направити свідомість на вирішення особливих завдань, які дозволили мимоволі проявитися несвідомому в особі. Такого типу завдання включалися до проєктивних методик.

Одна з найпопулярніших проєктивних методик була розроблена в 1921 швейцарським психіатром Г. Роршахом (1884-1922). Створюючи цю методику, Р. Роршах пред'являв психічно хворим випробуванім **чорнильні плями** й у своїх спостереженнях ті характеристики відповідей, які можна було співвіднести з різними психічними захворюваннями, поступово об'єднувалися в систему показників. Надалі ця методика використовувалася багатьма дослідниками як у нас, так і за кордоном.

Ще одна з найбільш поширених у світі методик - **Тематичний апперцептивний тест** (Thematic Apperception Test - ТАТ) - була створена в 1935 р. Г. Мюрреєм (1893-1988) спільно з Х. Морган. Стимульний матеріал ТАТ складається з таблиць із зображеннями невизначених, що допускають неоднозначні тлумачення ситуацій. Випробуваному пропонується придумати невелику історію про те, що призвело до ситуації, зображеної на картині, і як вона розвиватиметься. В даний час існує безліч модифікацій ТАТ, відомі різні підходи до аналізу та інтерпретації даних.

На початку 40-х років. XX ст. діагностика за допомогою проєктивних методик стала дуже популярною на Заході. Нині вона займає лідируючу позицію в зарубіжних дослідженнях особистості, незважаючи на критичне ставлення до даних, одержуваних за допомогою проєкційної техніки. Критичні зауваження на адресу цих методик зводяться здебільшого до вказівок на їх недостатню стандартизацію, нехтування нормативними даними, непридатність традиційним способам визначення надійності та валідності, а головне, на великий суб'єктивізм в інтерпретації результатів.

Завершуючи короткий огляд історії розвитку та становлення психологічної діагностики на Заході, відзначимо, що вона відрізняється широкою різноманітністю використовуваних методик як щодо форми, так і їх змісту. Виникнення психологічної діагностики викликане вимогами практики, та її розвиток спрямовано задоволення цих вимог. З цим пов'язана поява не завжди теоретично обґрунтованих, але методично досконалих прийомів та способів діагностування.

4. Вітчизняні роботи у галузі психологічної діагностики у радянський період.

Як уже говорилося вище, особливістю розвитку психології в останній чверті XIX ст. було внесення до неї експериментальних методів дослідження. Ця характеристика й у російській психології на той час.

На противагу вундтовській психології багато експериментальних досліджень у російській психології проводилися під знаком матеріалістичних ідей. Біля витоків цього напрямку знаходилися два найбільші корифеї науки - І. М. Сеченов (1829-1905) та І. П. Павлов (1849-1936).

У працях І. М. Сеченова, починаючи з 1863 р., послідовно формується матеріалістичне розуміння психічної діяльності. Вивчаючи матеріальний субстрат психічних процесів - мозок, Сеченов побудував рефлекторну теорію психічної діяльності. Продовжувачем його справи був І. П. Павлов, який створив теорію умовних рефлексів і проклав шлях від об'єктивних досліджень з фізіології центральної нервової системи до вивчення матеріальних основ психічних явищ.

Погляди І. М. Сеченова та І. П. Павлова надали вирішальний вплив на думку видного представника природничо-наукового напрямку в психології В. М. Бехтерева (1857-1927). Вся рефлексологія В. М. Бехтерева була реалізацією рефлекторної теорії Сеченова. В. М. Бехтерев прагнув виявити зв'язок психічної діяльності з мозком, з нервовими процесами, називав психічні процеси «невропсихікою». На його думку, вивчення психіки не може бути обмежене однією її суб'єктивною стороною.

В. М. Бехтерев, поєднуючи ерудицію психолога, фізіолога, психіатра та невролога-клініциста, був водночас і видатним організатором психологічної науки, одним із керівників її прогресивного крила. Очоливши Психоневрологічний інститут у Петербурзі, він зібрав у ньому значний колектив дослідників, що виконали цілу низку робіт експериментального характеру.

Разом з тим при всій прогресивності боротьби В. М. Бехтерева за об'єктивні методи дослідження проти суб'єктивістської психології він не міг подолати ставлення до психічних процесів як до епіфеноменів (побічних, супутніх явищ, що не впливають на основний процес) актів поведінки та, протестуючи проти метафізичних понять (пам'ять, почуття, увагу), неправомірно ігнорував ті реальні процеси, які знаходять свій відбиток у них.

Перша в Росії експериментальна психологічна лабораторія була відкрита в 1885 р. при клініці нервових та душевних хвороб Харківського університету, були організовані лабораторії досвідченої психології у Петербурзі. У 1895 р. з ініціативи найбільшого російського психіатра С. С. Корсакова була створена психологічна лабораторія при психіатричній клініці Московського університету. Завідувати нею став найближчий помічник С. С. Корсакова А. А. Токарський. У всіх цих лабораторіях працювали лікарі-невропатологи і психіатри, які поєднували свої психологічні дослідження з лікарською практикою в клініці, а також студенти-медики. Виняток становила психологічна лабораторія в Новоросійському університеті (Одеса). На відміну від інших, вона була створена на історико-філологічному факультеті професором філософії Н. М. Ланге.

Центральною в експериментальних дослідженнях, що проводилися в психологічних лабораторіях, була проблема залежності психіки від мозку та зовнішнього світу. Дослідницька робота була тісно пов'язана з медичною практикою і служила цілям діагностики психічних і нервових захворювань.

У цих дослідженнях вивчалися об'єктивні ознаки тих чи інших психічних явищ (наприклад, зміна пульсу та дихання як відображення емоцій), доводилася

предметність, об'єктивність наших сприйняття, з'ясовувалась залежність пам'яті та уваги від умов досвіду тощо. Крім того, у всіх експериментальних лабораторіях проводилися дослідження швидкості перебігу психічних процесів.

Отже, у другій половині XIX ст. у вітчизняну психологію було введено експеримент. Але для виникнення психологічної діагностики необхідно було, щоб практиці знання про індивідуально-психологічні особливості людини. Перші вітчизняні роботи з психологічної діагностики виконувались у перші десятиліття XX століття.

Одна з перших значних дореволюційних вітчизняних робіт з психологічного тестування, що представляє закінчене самостійне дослідження, була виконана Г. І. Россолімо (1860-1928) в 1909 в Московському університеті. Россолімо — найбільший невропатолог і психіатр, який поставив за мету знайти метод кількісного дослідження психічних процесів у нормальному та патологічному станах. По суті, цей метод, що набув широкої популярності як у Росії, так і за кордоном, був однією з ранніх оригінальних систем тестів для вимірювання розумової обдарованості. Ця система обстеження, названа методикою індивідуального психологічного профілю, зводилася до визначення 11 психічних процесів, які оцінювалися за десятибальною системою на підставі відповідей на 10 досить довільно підібраних питань. Встановлювалася сила природженого розуму («первинного розуму»), який, як певна стійка якість, протиставлявся «вторинному розуму», безперервно вдосконалюється під впливом зовнішніх впливів. Психічні процеси, що вимірюються методикою Россолімо, в цілому становили три групи: увага і воля, точність і міцність сприйняття, асоціативна діяльність. Він запропонував графічну форму представлення вимірів психічних процесів — креслення «психологічного профілю», який наочно демонстрував співвідношення зазначених процесів. Відмінна риса методу психологічного профілю - його незалежність від віку випробуваного. Форма профілю здавалася надійним критерієм для діагностики розумової відсталості.

Праці Г. І. Россолімо були з інтересом зустрінуті як психологами, так і психіатрами, що спеціалізуються з проблем розумової відсталості. Подібні «профілі» з того часу міцно увійшли до психологічної діагностики.

Цікавою є думка авторитетного психолога П. П.Блонського (1884-1941), висловлене з приводу методики визначення психологічного профілю: високо оцінюючи цю методику, він визнавав роботу Г. І. Россолімо найбільш вдалою серед усіх вітчизняних робіт, так як у ній відібрані дуже показові для розумового розвитку тести. Позитивним у дослідженнях Россолімо було, вважав П. П. Блонський, також і те, що на відміну від західного тестування він прагнув цілісної оцінки особистості, синтетичного способу зображення її сильних і слабких сторін. Лише згодом синтетичний метод дослідження особистості, якого прагнув Россолімо, почав реалізовуватися у психологічній діагностиці у країнах і США.

З розвитком диференціально-психологічних досліджень психологія загалом збагатилася низкою нових методів та підходів. Стали цілком здійсненні її зв'язку з практикою. Власне психодіагностичні роботи у Росії почали

інтенсивно розвиватися у 20-30-ті роки. XX ст. у галузі психотехніки, медицини, педології. Переважна більшість методик було копіюванням західних психологічних тестів. Незначні відмінності виявлялися у формах проведення тестових випробувань, в обробці та інтерпретації експериментального матеріалу.

Певний інтерес з погляду розвитку нових форм тестування представляє Вимірювальна шкала розуму І. П. Болтунова (1928), який поклав основою своєї роботи шкалу Біне-Симона. По суті, шкала Болтунова є самостійною розробкою нового набору тестів. Незважаючи на відому аналогію зі шкалою Біне-Симона, шкала Болтунова має специфічні особливості: у ній модифіковано більшість завдань, введено абсолютно нові завдання, запропоновано нову інструкцію та форму її використання, визначено час вирішення тестових завдань, розроблено показники вікових ступенів. Принципова відмінність шкали А. П. Болтунова від шкал Біне-Симона полягає у можливості проводити групові випробування. Проте ця робота типова для традиційного психологічного тестування. У ній сильно дається взнаки утилітарний механістичний підхід до використання діагностичних методик.

Цей підхід характеризувався прагненням впровадити у обробку тестів методи варіаційної статистики, ретельно відпрацювати прийоми формалізації у обробці результатів. Вивченню ж змістовної сторони діагностованих психологічних процесів не приділялося серйозної уваги. У цьому відношенні психодіагностичні дослідження в Росії були певним відступом від традицій російської психології, завжди прагнула до теоретичного і методологічного опрацювання своєї експериментатики.

Роботи з тестування дітей, по суті, замінили пошук теоретичних установок та перспектив дослідження дитячої психіки вдосконаленням техніки експерименту та математичного аналізу. Замість вивчення змістовної сторони психологічного тестування тестологи лише ретельно відпрацьовували прийоми формалізації та обробки результатів.

Особливе місце у вітчизняних тестологічних дослідженнях займають роботи М. Ю. Сиркіна, який спеціально вивчав проблему сполученості показників тестів обдарованості та ознак соціального становища (факт, встановлений ще в перших роботах А. Біне). Зв'язок між особливостями мовного розвитку та результатами тестування на той час була доведена експериментально (вже перші роботи тестологів фіксували цю залежність). Проте з часом соціальний аспект існування інтелектуальних відмінностей між шарами і класами о. суспільства для тестології ставав все більш гострим і значущим.

У цьому відношенні надзвичайно важливі роботи М. Ю. Сиркіна, оскільки у вітчизняних дослідженнях з психологічного тестування він перший довів, наскільки суперечливою є тестова діагностика індивідуальних відмінностей, що допускає прямо протилежну інтерпретацію результатів дослідження. Самостійні експериментальні роботи М. Ю. Сиркіна показують, що між тестовими оцінками та соціальними ознаками піддослідних є лінійна форма зв'язку, у деяких випадках досить тісна, до того ж має високу тимчасову стабільність.

У 20-ті роки. минулого століття нашої країні значного розвитку набула психологія праці та психотехніка (праці І. М. Шпільрейна, З. Р. Геллерштейна,

М. Д. Левітова, А. А. Толчинського та інших.). У цих галузях психології розвивалася психодіагностика, результати якої знайшли застосування у низці напрямів народного господарства, насамперед у промисловості, на транспорті, у системі професійного навчання.

Як особлива галузь вітчизняної психології психотехніка організаційно оформляється до 1927-1928 років. Нею багато зроблено у сфері пошуків раціональних методів професійного навчання, організації трудового процесу, формування професійних навичок та умінь.

Разом про те психотехніка піддавалася критиці, особливо формальне використання деяких теоретично необґрунтованих тестів. Негативне ставлення до психотехніки посилювалося в період критики педології, що повсюдно розгорнулася, з якою у неї було багато спільного.

Педологія була задумана як комплексна наука, що займається цілісним, синтетичним вивченням дітей. Але науковий синтез даних психології, фізіології, анатомії та педагогіки не був здійснений у рамках педології.

Претендуючи на роль єдиної «марксистської науки про дітей», педологія механістично трактувала вплив двох факторів (среди і спадковості), що визначають процес розвитку психіки, зводила якісні особливості людини, що розвивається, до біологічної характеристики, перебільшувала роль і значення тестів, розглядаючи їх як засіб виміру розумової обдарованості і метод відбору розумово відсталих дітей.

У цьому на початку 1930-х гг. XX ст. почалася критика багатьох положень педології, що завершилася партійною Постановою від 4 липня 1936 «Про педологічні збочення в системі наркомпросів».

Різка критика педології супроводжувалася запереченням всього позитивного, що було зроблено вченими, так чи інакше пов'язаними з педологією, у галузі психології та психологічної діагностики. Постановою було накладено заборону застосування тестів у школі. Фактично цим було припинено все психодіагностичні дослідження. Знадобилося близько 40 років, щоб цей напрямок досліджень було відновлено у своїх правах. Лише наприкінці 60-х років. у нашій країні знову починають розвиватися роботи з психологічної діагностики. Підсумовуючи розгляду вітчизняних робіт у галузі психодіагностики, слід зазначити, що, незважаючи на велику кількість вторинних досліджень, що копіюють західні, в історії були й цікаві самостійні роботи, які намагаються вирішити науково-методологічні проблеми діагностики. На етапі розвитку психодіагностики ці спроби було продовжено.

На початку 70-х років. минулого століття розпочався новий етап у розвитку психологічної діагностики в нашій країні, її відродження. Досвід, накопичений до цього часу за кордоном, показав, що її застосування може принести відчутно корисні результати в системі освіти, в промисловості, в клініці, інших галузях людської діяльності. Тому однозначно негативне ставлення до цієї науки в нашій країні, багато в чому спричинене соціальними установками, змінилося спробами аналізу її можливостей.

Важливу роль формуванні правильного ставлення до психологічної діагностики загалом і до діагностичним методикам зокрема зіграв симпозиум, що

у Таллінні восени 1974 р. У ньому було прийнято рішення, де вказувалося, що необхідно всемірне розширення і поглиблення досліджень, сприяють створенню методологічного фундаменту та методичного арсеналу радянської психологічної діагностики. Учасники симпозіуму підкреслювали, що робота зі створення та випуску світ методик, починаючи з їх обґрунтування і закінчуючи всебічної перевіркою, повинна будуватися на тих же методологічних принципах, на яких будується і вся вітчизняна психологія. При цьому слід враховувати та освоювати прогресивний зарубіжний досвід тих країн, де психодіагностичні методики знайшли широке поширення, де діагности працюють над критеріями їх складання та перевірки. У першу чергу це стосувалося США.

Ці ідеї були розвинені і продовжені в грудні 1979 р. в Братиславі, де пройшла міжнародна конференція «Психологічна діагностика в соціалістичних країнах», на якій з доповідями виступили К. М. Гуревич, Л. А. Венгер, М. К. Акімова, Н. В. Тарабріна.